

Stina Högvist

kurator samling og utstilling
ved Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design

Foredrag fra seminaret

Spektakulært Kunsthåndverk

Nasjonalmuseet – Design (Kunstindustrimuseet)

16. juni 2007

Från 0 till 100 på 10 år

Jag har delat upp mitt föredrag i tre delar, som en triptyk med två flyglar som flankerar mittpartiet.

Den högra flygeln handlar om transperens:

På slutet av 1990-talet rådde en transperenstrend i samhället. Inget skulle gömmas. Utifrån en slags estetikens offentlighetsprincip skulle allt vara synligt. På arbetsplatserna rev man ner väggar för att ge plats åt öppna kontorlandskap. Till skillnad från de gamla spegelbeklädda kontorsbyggnaderna, fick de nya fasader av glas. I konsten gick den relationella estetiken sitt segertåg. Estetiken var obefintlig. Här skulle den osminkande verkligheten in. Samma inställning rådde i tv-husen och hemma i tv-sofforna. Dokusåporna satte den nya trenden. Allt med manus var ute. Vi fick vänja oss till att se osminkade ansikten, folk som satt på toaletten i Big brother-huset eller kanske hade fyllesexa framför kameran. I tv-studioerna tok man bort kulisserna. Bakom nyhetsankrarna såg man folk sitta och jobba och springa omkring. Men som alla trender ebbade även denna ut. Det är inte många som lovsjunger kontorlandskap längre. Det visade sig att full utsyn också innebar full insyn. Dokusåporna har mist sitt nyhetens behag. Den relationella estetiken har gått i graven. I tv-studiorna har man fått tillbaka kulisserna. Nu verkar det istället som intresset för det surrealistiska och det spektakulära kommit tillbaka. Vägen från inget till allt har gått från 0 till 100. Barocken, dödsallar, uppstoppade djur, hårdrock, gotik, fantasi, surrealism har tagit steget upp från att vara korsångare i bakgrunden till att bli hypade soloartister.

Mittpartiet:

I utställningen Tingens Tilstånd som visades i Konsthallen på Tullinløkka under sommaren 2006 ingick några verk av den nederländska konstnärgruppen *Idiots*. *Idiots* är ett samarbetsprojekt mellan Afke Golsteijn och Floris Bakker. Deras bakgrund ligger inom inom mode, design, konsthantverk och konst. Verken speglar deras blandade utbildning och är en udda blandning av skulptur, konsthantverk, smycken och taxodermi. Utgångspunkten är olika uppstoppade djur som får genomgå en transformation. Det är svårt att inte tänka på döden när man ser uppstoppade djur, men i det här fallet förvandlas det morbida till något vackert. I deras verk kombineras verkliga djur med material som glas, silver, textil och broderi. Djuren dekoreras och utsmyckas. En fågel har fått en krona på huvudet och ett halsband runt nacken. Den är placerad på en gren av glas. En annan liten fågel har fått en en lång ståtlig handbroderad påfågelliknande stjärt. Den allmogliga fågeln har förvandlats till en glamorös stjärna. Dekorationerna är minutiöst utförda, vilket får ingreppen att kännas både vördnadsfulla och empatiska. De poetiska titlarna och kombinationen av material skapar en känslomässig kontrast som vacklar mellan det sorgliga och vackra.

Lejonet *Ophelia* ligger och vilar med tassarna under huvudet. Hon ser ut att sova sött. Den främre hälften av hennes kropp är en lejonhonas, den andra består av guld Klimpar. Det är oklart om hon är i färd med att skapas eller försvinna. Trots den existentiella ovissheten råder ett lugn över verket. Hon visar varken tecken på oro eller skräck. Titeln är hämtad från

Shakespears *Hamlet*. Ophelia är Hamlets älskare som tar sitt eget liv genom att fästa guldsmycken vid fötterna som vikter innan hon kastar sig i vattnet. Men verket kan också läsas samhällskritiskt, som en kommentar till gapet mellan natur och kapital.

Installationen *Hyperallergenique* består av uppstoppade kaninhuvuden som hänger på väggen. Några har fått broderier i öronen. Andra små skulpturer. Dekorationerna gör att kaninerna inte framstår som traditionella jakttrofeer. De för snarare tankarna till hur en fabelfigurs familjetråd hade kunnat se ut. Men titeln spräcker hål på den gulliga illusionen. Den kan förstås som en kritisk referens till verkligheten, där makeupindustrin testat smink på kaniner för att se om de får allergiska reaktioner.

Med sina arbeten vill *Idiots* undersöka gränsen mellan fantasi och verklighet. När kan man säga att fantasin övergår till verklighet? Deras verk är som en slags tredimensionella dagdrömmar som får djuren att leva vidare. Djuren behandlas som människor och påminner om fabler eller strofer ur sagor. Men det är inga illustrationer i sig, utan sagorna uppstår i verken. I berättelserna finns varken början, slut eller svar. Det är med andra ord upp upp till betraktarna att fantisera ihop sin egen handling till vad de ser.

Det är intressant att visa dessa verk i samband med Børre Sæthres utställning på Bergen Kunsthall. För honom är också det poetiska och otydliga det centrala. Även han har en fablesse för uppstoppade djur. I ett av hans verk är ljuset ogenomträngligheten och det tvetydiga det centrala. Den bevingade hästen Pegaus kan bara ses genom en mjölkig, icke transparent glasskiva. Hästen i sin helhet är otillgänglig för betraktaren.

Vad gäller utställningar finns det flera andra exempel. På Nationalmuseum i Stockholm visas *Förfärligt härligt*, där 1800-talets nyhistoriska, färggranna och kitschliknande stil kopplas samman med samtidens uttrycksformer. På Nordiska Museet i samma stad pågår *Radical lace & subversive knitting*. I den har isländska Hildur Bjarnadóttir med verket "Untitled (Skulls)" i vilken hon iakttar handarbetets proportioner med sin traditionella spetsduk med en kant av virkade dödskallar. Den väcker sorg och vrede över virkerskan som namnlös och utbytbar. Hildur Bjarnadóttir är som konstnär medveten om att hon använder sin "vanliga" händighet - som hon tränats i av sin mamma, en slöjdlärlarinna, på ett okonventionellt vis.

Intresset för dödskallar och döden är ett genomgående tema som också öppnar till temat om livet efter döden. 2003 placerade Belgiske Shane Waltener en installation av ärvda spetsar i en nedlagd tunnelbanestation i London: "Auntie Peggy has departed". Spetsarna framträdde som vita, tunna och graciösa spindelnät mot mörkt trä. De fick härigenom karaktären av något "osnyggt", "dammigt" och "förflutet", samtidigt som det var ett vackert äreminne över mosterspindeln som en gång gjort dem.

Vänster flygel:

Men intresset för spektakulära är ju inget nytt. I Sverige har vurmen för det spektakulära till och med lett till det uppdiktade djuret Skvadern (en blandning av fågel och hare) som ska ha skådats i Värmlands skogar. Det hela är ett lite av ett Loch Ness fenomen med hundraåriga rötter inne i djupaste Sverige. På Gripsholms slott kan man se Karl XI:s uppstoppade lejon. Kungen älskade exotiska djur och fick en gång detta lejon i gåva. Men som så många andra exotiska djur dog det kort efter ankomsten. Lejonet skulle stoppas upp, men taxidermisten hade lite kunskap om hur ett lejon såg ut och resultatet blev därefter. Intresset för det udda, exotiska och kuriösa gav upphovet till renässansens kuriosakabinett. Dessa kabinettet kan nog sägas vara urtypen för det visuella samlandet av det spektakulära. Arketyper för kuriosakabinettet uppstod i 1570-talets Florens. I Francesco I (1541-87) försökte man insamla artefakter som tillsammans kunde ge en insikt i världsordningen. Rummet i sig var hemligt. Tanken var att skapa en privat utsiktspost där prinsen kunde sitta och se ut över världen och känna sig som en symbolisk herre över denna. För i detta människoskapade universum var det prinsen som stod i centrum. Kabinettet fungerade också som ett mikrokosmos över konst och natur, de fyra elementen, årstiderna, mytologi, litteratur och allt annat som ansågs kunna ha någon inverkan på världens gång. Exotiska djur, spelkort till jättar, missfoster, konst och annat som väckte renässansmänniskans nyfikenhet samlades på i dessa små privata institutioner. En av de saker som fann sin väg till ett kuriosakabinett

var denna förgyllda skål från Asien (ca 1475-1500) som är kokosnöt formad till ett medeltida dryckeskärl. På Zoologisk museum i Oslo kan man läsa om ett fantasidjur som Linne avslöjade som en bluff. Det var borgmästaren i Hamburg som bjudit in Linne för att se på hans vidunderliga 7-hövdade lilla mönster som kom långtbortifrån. Men Linne avslöjade det hela som en bluff direkt, och såg att det var en modell omsluten av ormskinn. Borgmästaren blev rasande, eftersom han trodde han skulle kunna bli rik på detta lurendrejeri. Men nu hade planen gått i dask, och Linne fick fly från byn illa kvickt.

Allt detta samlande av det exotiska möjliggjordes i sin tur av resor och upptäckten av nya världar. De ostindiska kompanien har varit viktiga aktörer i jakten på nya länder och skatter. Men när de var ute och reste, gjorde de inte detta i vetenskapliga syften. De hade rent handelsmässiga utgångspunkter. På plats var man intresserad av att etablera gunstiga handelsavtal och göra sig kvitt konkurrenter. De Ostindiska kompanierna ville ha porslin med sig hem till Europa. För att få de bästa avtalen hade man gåvor med sig som kunde te sig lite exotiska för mottagaren. Populärt var till exempel klockor och teleskop som man dekorerade så fint man kunde. En av de diplomatiska gåvor som engelsmännen skickade till Kina för att smöra lite för sina kollegor var en klocka i förgyllt koppar från mitten av 1700-talet. Jag hoppas kineserna blev glada för här har engelsmännen verkligen lagt ner mycket arbete. Eftersom pjäsen finns att beskåda på Palace Museum i Beijing, får man anta att kineserna glatt tog emot gåvan. Klockan som är det viktigaste elementet i gåvan har fått den minsta platsen i denna praktmöbel, som förutom klocka består av spegel och en byrå. Det hela vilar på fyra fötter som är utformade som noshörningar.

Efter ett tag så började klientelet hemma i Europa lägga sig i vad man ville ha för motiv på det porslin man beställde. Det fick inte bli alltför exotiskt. Någon måtta fick det faktiskt vara. Det var till exempel populärt att specialbeställa dekorerat porslin eller lackmöbler från Kina. Många vill ha sitt adelsvapen målat på porslinet, eller som i detta fall från 1745 ett par skottar som spelar säckpipa. Ett annat exempel är en Nautilus-skål från Asien (ca 1600), som är ett uppenbart uppdragsverk där asiatiska material och kunskap blandas med den europeiska smaken. Resultatet är en svulstig barock stil som nog är svår att efterlikna, men om man har smak för det överdådiga är det svårt att inte låta sig inspireras av det.

Stina Högvkist